దక్షిణాపథ వార్తావని

నవంబర్ 2026
సంపుటి - 05
సంచిక - 11

సాంప్రదాయకంగా మన దేశంలో వింధ్యకు దక్షిణాన ఉన్న భూమి దక్షిణాపథంగా పరిగణించబడుతుంది. భారతీయ ఏకాత్మత స్ఫూర్తిగా సమాజాన్ని, మారుతున్న కాలాన్ని ప్రతిబింబిస్తూ గొప్ప చరిత్ర, సంస్కృతి, సంప్రదాయాలు, ప్రజలు, స్ఫూర్తిదాయక చిహ్నాలను సంగ్రహించడం, సమీకరించడం దక్షిణాపథం పేరిట నడిపే ఈ బులెటిన్ లక్ష్యం. రాష్ట్రాల పరంగా చూస్తే దక్షిణాపథం ప్రస్తుత ఆంధ్రప్రదేశ్, గోవా, కర్ణాటక, కేరళ, మహారాష్ట్ర, పాండిచ్చేరి, తమిళనాడు, తెలంగాణ రాష్ట్రాలను సూచిస్తుంది. ప్రస్తుతమున్న మధ్యప్రదేశ్, చత్తీస్ గడ్ మరియు ఒడిషాలోని కొన్ని ప్రాంతాలు కూడా దక్షిణాపథం క్రిందికే వస్తాయి. ఈ ప్రాంతాల విషయాలు ఈ బులెటిన్ లో ప్రస్తావిస్తున్నాము.

గోవర్ధన పూజ (నవంబరు 10)

ద్వాపరయుగంలో ప్రారంభమైన ఈ గోవర్ధన పూజ అంతకు ముందు ఇంద్ర యాగంగా జరుపుకునేవారు.

కార్తీకమాస ఆరంభంలో నిర్వహించే గోవర్ధన పూజ ద్వాపరయుగంలో ఇంద్రయాగంగా జరుపుకునేవారు. ఇందులో పూజలందుకునే దేవత ఇంద్రుడు. ఇంద్రుడు తూర్పుదిక్పాలుడు. వర్షకారకుడు. వర్షాలు కురిస్తే పంటలు బాగా పండుతాయి. ఇది ముఖ్యంగా రైతుల పండుగ. ఈ పండుగనాడు పలురకాలైన తీపి పదార్థాలు, రుచిగల వంటకాలు, అన్నపురాశులు గుట్టలు గుట్టలుగా వండి ఇంద్రునకు నివేదనగా సమర్పిస్తారు. అందుకే ఈపూజకు అన్నకూటం అని మరొక పేరు కూడా ఉంది.

శ్రీకృష్ణుడు శ్రీమహావిష్ణువు అవతారమని ఇంద్రునకు తెలిసినా, కృష్ణుడు మానవుడుగా జన్మించాడు కాబట్టి శ్రీకృష్ణుడు కూడా తనను పూజించాలని ఇంద్రుడు భావించాడు. అది గ్రహించిన శ్రీకృష్ణుడు, ఇంద్రుని గర్వం అణచాలని సంకల్పించాడు.

ఇంద్రయాగం చేసేరోజు రానే వచ్చింది. గోకులంలోని వారంతా ఇంద్రుని పూజించడానికి సర్వం సిద్ధం చేసారు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు వారందరినీ పిలిచి, గోవర్ధన పర్వతాన్ని చూపిస్తూ ఈ రోజు నుంచి ఇంద్రుని పూజించడం మానేయండి. మనందరికీ పంటలు మనపశువులకు మేత ఇచ్చేది ఈ గోవర్ధన పర్వతమే కనుక నేటినుంచి ఈ పర్వతాన్నే పూజిద్దాం అన్నాడు.

గోకులంలో వారికి శ్రీకృష్ణుని మాటంటే వేదం. ఎందుకంటే శ్రీకృష్ణుడు ఎన్నో సందర్భాలలో, ఎందరో రాక్షసుల బారి నుంచి గోకులవాసులను కాపాడాడు. అందుచేత గోకుల ప్రజలంతా శ్రీకృష్ణుని మాట గౌరవించి గోవర్ధన పర్వతాన్ని పూజించడం ప్రారంభించారు. ఇది తెలుసుకున్న ఇంద్రుడు కోపగించి గోకులంమీద భయంకరమైన వర్షాన్ని కురిపించాడు. గోకుల వాసులంతా శ్రీకృష్ణుని శరణు కోరారు.

శ్రీకృష్ణుడు గోవర్ధన పర్వతాన్ని తన చిటికెనవ్రేలు మీద ఎత్తి, గొడుగులా పట్టుకుని తనవారినందరినీ గోవర్ధన పర్వతం క్రిందకు రమ్మన్నాడు. అందరూ గోవర్ధన పర్వతం క్రిందకు చేరారు. ఇంద్రుడు అలా ఏడు రాత్రులు, ఏడు పగళ్లు వర్షం కురిపిస్తూనే ఉన్నాడు. శ్రీకృష్ణుని రక్షణలో గోకులవాసులు సురక్షితంగా ఉన్నారు. దాంతో ఇంద్రుని గర్వం నశించి, శ్రీకృష్ణుని దగ్గరకు వచ్చి శరణు కోరాడు.

అతడిని శ్రీకృష్ణుడు క్షమించాడు. ఆనాటి నుంచి ఇంద్రయాగం 'గోవర్ధనపూజ'గా మారిపోయింది. శ్రీకృష్ణుడు గోవర్ధనగిరిని గొడుగులా ఎత్తి పట్టుకున్న రోజు 'కార్తీక శుద్ధ పాడ్యమి'.

ఈ రోజున రైతాంగమంతా గోవర్ధన పూజను నిర్వహించడం అనాదిగా వస్తున్న ఆచారం. ఉదయమే తలస్నానం చేసి, ఆవుపేడతో శ్రీకృష్ణుని విగ్రహాన్ని తయారుచేసి, షోడశోపచారాలతో శ్రీకృష్ణుని ఆరాధించాలి. అన్నపు రాశులు, రకరకాల పిండివంటలు, పదార్థాలు శ్రీకృష్ణునకు నివేదనగా సమర్పించాలి. తర్వాత ఆట పాటలతో శ్రీకృష్ణుని సంతోషపరచి ఆ ప్రసాదాన్ని సామూహికంగా భుజించాలి.

గోవర్ధన పూజ భక్తిశ్రద్ధలతో చేసుకోవడం వలన ఇంద్రుని అనుగ్రహంతో వర్షాలు సమృద్ధిగా కురిసి పంటలు బాగా పండి దేశం సుభిక్షంగా ఉంటుంది.

www.dakshinapatha.com www.csisindia.com

దక్షిణాపథ స్టడీస్ బులెటిన్

ఈ ప్రత్రిక లో దక్షిణాపథ యొక్క ఆర్థిక సామాజిక సాంస్కృతిక రాజకీయ చరిత్ర పై మీ వ్యాసాలు ప్రచురించాలంటే సంప్రదించండి

For publishing your articles on Socio Cultural political and Economic history of Dakshinapatha please contact research@csisindia.com

Contact : +917075881925

సంత్ సేవాలాల్ మహారాజ్ జీవితం – సమాజ చైతన్యానికి స్ఫూర్తి (సంత్ సేవాలాల్ జన్మతిథి నవంబరు 14)

తరతరాలుగా ఒక సమాజపు ఆత్మగౌరవానికి ప్రతీకగా జీవించడం చరిత్రలో నిలిచిపోయే విషయం! అలాంటి మహనీయుడు సంత్ సేవాలాల్ మహారాజ్. ఆయన జీవితం బంజారా సమాజ చైతన్యానికి, సాంస్కృతిక పరిరక్షణకు, సామాజిక సంస్కరణకు, భారతీయ సమైక్యతకు స్ఫూర్తిదాయకమైన అధ్యాయం.

సంత్ సేవాలాల్ మహారాజ్ 1739 నవంబరు 14న జన్మించినట్లు విస్తృతంగా ప్రచారంలో ఉన్న చారిత్రక వృత్తాంతాలు పేర్కొంటున్నాయి. ఆయన తల్లిదండ్రులుగా భీమా నాయక్, ధర్మణి మాత పేర్లు బంజారా సంప్రదాయాల్లో ప్రసిద్ధి చెందాయి. ఆయన జన్మస్థలాన్ని కర్ణాటకలోని సుర్గొండన్‌కొప్పాతో పాటు ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని గుత్తి సమీపంలోని సేవాగఢ్ ప్రాంతంతో అనుసంధానించే వృత్తాంతాలు కూడా ఉన్నాయి. ఈ భిన్న సంప్రదాయాలు ఆయనకు వివిధ ప్రాంతాల్లో ఉన్న ప్రజాభిమానాన్ని తెలియజేస్తాయి.

పద్దెనిమిదో శతాబ్దంలో బంజారాలు దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల మధ్య సరుకుల రవాణా, వ్యాపారం, పశుపోషణ వంటి వృత్తులతో జీవించేవారు. రహదారులు, ఆధునిక రవాణా వ్యవస్థలు విస్తృతంగా అభివృద్ధి చెందని కాలంలో దేశ ఆర్థిక, సామాజిక సంబంధాల్లో వారి సంచార జీవనానికి ప్రత్యేక స్థానం ఉండేది. అలాంటి సమాజంలో జన్మించిన సేవాలాల్ మహారాజ్ ప్రజల జీవన సమస్యలను అర్థం చేసుకొని, వారి అభ్యున్నతికి కృషి చేసిన ఆధ్యాత్మిక గురువుగా, సామాజిక సంస్కర్తగా గుర్తింపు పొందారు.

ఆయుర్వేదం, ప్రకృతి ఆధారిత వైద్య పరిజ్ఞానంపై ఆయనకు విశేష అవగాహన ఉండేదని సంప్రదాయాలు చెబుతున్నాయి. ప్రజల్లోని మూఢనమ్మకాలను తొలగించడం, ఆరోగ్యకరమైన జీవన విధానాన్ని ప్రోత్సహించడం, నైతిక విలువలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వడం ఆయనతో ముడిపడిన ముఖ్యమైన అంశాలు.

భారతదేశంలో బంజారాలు వివిధ ప్రాంతాల్లో వేర్వేరు పేర్లతో, భాషా రూపాలతో, సంప్రదాయాలతో జీవిస్తున్నారు. ఈ వైవిధ్యం మధ్య వారిని అనుసంధానించే సాంస్కృతిక వారధిగా సేవాలాల్ మహారాజ్ నిలిచారు. ఆయనను తమ ఆరాధ్య గురువుగా భావించే ప్రజలు ఆయన జ్ఞాపకాన్ని జానపద గేయాలు, సంప్రదాయ ఉత్సవాలు, సామూహిక ఆరాధన ద్వారా తరతరాలకు అందిస్తున్నారు.

సమాజ అభ్యున్నతి అంటే కేవలం ఆర్థిక పురోగతి కాదు. విద్య, ఆరోగ్యం, నైతికత, ఐక్యత, సాంస్కృతిక చైతన్యం కూడా దానిలో భాగమే. ఈ విలువలను నేటి తరానికి అందించడం ద్వారా సేవాలాల్ మహారాజ్ ఆశయాలకు నిజమైన నివాళి అర్పించవచ్చు.

జాతీయవాదం అంటే కేవలం దేశం పట్ల నినాదాలు చేయడం కాదు; దేశ ప్రజలందరి గౌరవాన్ని కాపాడటం, దేశ సంస్కృతుల వైవిధ్యాన్ని గౌరవించడం, సమాజంలోని బలహీన వర్గాల అభ్యున్నతికి కృషి చేయడం కూడా. ఈ దృష్టితో చూస్తే సేవాలాల్ మహారాజ్ జీవితం భారతీయ జాతీయ సమైక్యతకు విలువైన స్ఫూర్తిని అందిస్తుంది.

బంజారా సమాజ చరిత్ర భారతదేశ సామాజిక, సాంస్కృతిక చరిత్రలో అంతర్భాగం. వారి కష్టజీవనం, సంప్రదాయ విజ్ఞానం, జానపద కళలు, భాషా వైవిధ్యం, దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలతో ఏర్పరచుకున్న సంబంధాలు భారతీయ నాగరికతకు ప్రత్యేకతను చేకూర్చాయి. అలాంటి సమాజానికి చెందిన మహనీయుడిని స్మరించుకోవడం అంటే భారతదేశపు బహుళ సాంస్కృతిక వారసత్వాన్ని గౌరవించడమే.

మన జాతి గౌరవం మన సంస్కృతిలో ఉంది. మన బలం మన ఐక్యతలో ఉంది. మన భవిష్యత్తు మన యువత చేతుల్లో ఉంది. మన దేశ ప్రగతి మన సమష్టి కృషిలో ఉంది!

కాళేశ్వర ముక్తేశ్వర దేవాలయము

తెలంగాణ రాష్ట్రం, జయశంకర్ భూపాలపల్లి జిల్లా, మహదేవ్ పూర్ మండలంలోని గ్రామం కాళేశ్వరం. ఈ క్షేత్రానికి గొప్ప పౌరాణిక నేపథ్యం ఉంది. కాళుడు (యముడు) ఇక్కడ శివుని కోసం ఘోర తపస్సు చేసి పరమశివుని ప్రసన్నం గావించుకొని తన పేరున కాళేశ్వర క్షేత్రాన్ని వెలయింపజేసుకున్నట్లు స్థలపురాణం చెబుతోంది. ఇది స్కాందపురాణంలో సూత మహర్షి శౌనకాది మునులకు చెప్పినట్లుగా ఉంది. అలాగే గౌతమీ పురాణంలో కూడా ఈ క్షేత్రం విశిష్టత చాటబడి ఉంది.

కాళేశ్వర, ముక్తీశ్వర స్వాముల వార్ల ఆలయం సరస్వతీ దేవాలయం, సూర్య దేవాలయం, ఆది ముక్తీశ్వరాలయాలతో కూడిన పరివార ఆలయ సముదాయం. తెలంగాణాలో ప్రసిద్ధ క్షేత్రంగా ప్రఖ్యాతి గాంచిన ఈ దేవాలయం కాకతీయ ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి ఆస్థాన కవీంద్రుడు విద్యానాథుడు త్రిలింగ దేశానికి మహా సరిహద్దుగా కీర్తించాడు.

కాశీ వెళ్లడానికి భక్తులు ఉబలాటపడతారు. అయితే పూర్వకాలం కాశీకి కాలినడకన వెళ్లేవారు. ఈ క్రమంలో కాశీకి వెళ్లిన వాడు కాటికి పోయినట్లేనని అనే నానుడి ఉంది. అయితే దక్షిణ భారతదేశంలో కాళేశ్వర క్షేత్రం కాశీకి సరిసమానమని ఋషులు పేర్కొన్నారు. ప్రయాగలో గంగా, యమున, సరస్వతి మూడు పవిత్ర నదుల సంగమం ఉంది. దీన్ని త్రివేణి సంగమం అంటారు. అదేవిధంగా కాళేశ్వరంలో కూడా గోదావరి, ప్రాణహిత, సరస్వతి (అంతర్వాహిని) కలిసి త్రివేణిసంగమం. కాళేశ్వర గర్భాలయానికి నాలుగువైపులా ద్వారాలున్నాయి. ఈ విశేషం దేశంలో మూడు ఆలయాలకే ఉంది. అవి కాళేశ్వరంలోని కాళేశ్వర, ముక్తీశ్వరాలయం, కాశీ విశ్వేశ్వర స్వామి ఆలయం, నేపాల్‌లోని పశుపతి ఆలయం.

భక్తులకు యమదోషం తొలగించడానికి మునులు ఆలయంలోకి వెళ్లే మార్గంలో యమకోణాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. ఇందులోకి ఒక దిక్కూచి ఆధారంతో వెళతారు. దీంతో తమ యమదోషాలు పోతాయని భక్తుల విశ్వాసం.

ప్రపంచంలో ఎక్కడా లేని విధంగా ఈ ఆలయంలో ఒకే పానవట్టంపై ముక్తీశ్వర (శివుడు), కాళేశ్వరుడు (యముడు) లకు రెండు జంట లింగాలున్నాయి. ముక్తీశ్వర లింగానికి రెండు నాసికా రంధ్రాలున్నాయి. ఈ నాసికా రంధ్రాల్లో అభిషేకానికి పాలు లేదా నీళ్లు ఎన్ని పోసినా సరే లోనికి పోతాయి. బయటకు

రావు. అభిషేకం చేసిన పాలు, నీళ్ళు త్రివేణి సంగమంలో కలుస్తాయని ''కాళేశ్వర ఖండం'' అనే గ్రంథం వివరిస్తోంది.

ఇక్కడ మొదటగా కాళుడికి (యముడికి), తర్వాత ముక్తీశ్వరునికి (శివునికి) పూజలు జరుగుతాయి. పార్వతీదేవి శుభానందాదేవి అవతారంలో ఆలయంలో దర్శనమిస్తుంది. గౌతమీ అభీష్టం, ముక్తీశ్వరుని ఆదేశాల మేరకు సచ్చిదానంద రూపిణియగు కాశీ అన్నపూర్ణాదేవి (పార్వతీ దేవి) శుభానందాదేవిగా వెలిసింది. శివుని వాయుభాగంలో ఉండి బంగారు ఛాయ గలిగి సర్వాభరణములను ధరించి తాంబూలం నములుతూ దివ్య భాషణలు చేస్తూ ఈశ్వరున్నీ, భక్తులనూ ఆనందపరవశులను చేస్తూ శుభానందాదేవి కొలువై ఉంది. ఈ క్రమంలో ఆరాధనలతో, అభిషేకాలతో మహదానందులై శివుడు, యముడు జంటగా భక్తులకు కోరిన వరాలిస్తారు.

పూర్వం ఇక్కడ మునులు బ్రహ్మతీర్థం, చిత్సుఖ తీర్థం, వ్యాస తీర్థం, నరసింహతీర్థం, హనుమత్‌తీర్థం, జ్ఞానతీర్థం, పక్షి (వాయస) తీర్థం, సంగమ తీర్థం, అను ఎనిమిది తీర్థాలతో ఈ క్షేత్రాన్ని భాసింపజేశారు.

కాళేశ్వరాలయానికి పడమర వైపు సుమారు 1 కి.మీ. దూరంలో ఉన్న యమగుండం మీద ఆది ముక్తీశ్వర ఆలయం ఉంది. ఈ ఆలయం చుట్టూ ప్రకృతి సిద్ధమైన విభూతి రాళ్లు లభిస్తాయి. అందుకే ప్రకృతిసిద్ధ విభూతి రాళ్ల క్షేత్రంగా పేరుంది. ఈ విభూతిని దిద్దుకుంటే శివునికి ప్రీతిపాత్రులవుతారన్న ప్రబలమైన నమ్మకం భక్తుల్లో ఉంది.

ఇక్కడి గోదావరి త్రివేణి సంగమంలో పితృదేవతా పిండ ప్రదానాలు చేస్తే వారికి కైలాస ప్రాప్తి, వైకుంఠ ప్రాప్తి లభిస్తుందన్నది భక్తుల విశ్వాసం. అందుకే ఇక్కడ పితృతర్పణాలు చేయిస్తారు. ఇందుకే కాళేశ్వర క్షేత్ర పిండ తర్పణాల క్షేత్రంగా ప్రసిద్ధి చెందింది.

సమీపంలోని మంత్రపురి (మంథిని) గౌతమ మహాముని తపో భూమిగా వర్ధిల్లింది. దీంతో గౌతమ మహాముని పాదాలను అభిషేకించి గోదావరి నదీమ తల్లి గౌతమిగా మరో పేరు దాల్చి ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి పొందినది.

నవంబరు మొదటి వారంలో జరిగే హంపీ ఉత్సవాలు

భారతదేశ చరిత్రలో కొన్ని ప్రదేశాలు కేవలం భౌగోళిక ప్రాంతాలు మాత్రమే కావు; అవి ఒక జాతి ఆత్మగౌరవానికి, కళాత్మక ప్రతిభకు, సాంస్కృతిక ఔన్నత్యానికి సజీవ సాక్ష్యాలు. అటువంటి అపూర్వ చారిత్రక క్షేత్రం హంపీ. కర్ణాటక రాష్ట్రంలోని తుంగభద్రా నదీ తీరాన వెలసిన హంపీ, ఒకనాడు మహోన్నత విజయనగర సామ్రాజ్యానికి రాజధానిగా విరాజిల్లింది. ఆ వైభవోపేత గతాన్ని వర్తమాన తరాలకు పరిచయం చేస్తూ, భారతీయ సంస్కృతికి అద్దం పడుతున్న మహత్తర సాంస్కృతిక వేడుకే హంపీ ఉత్సవం.

14వ శతాబ్దంలో హరిహరుడు, బుక్కరాయలు స్థాపించిన విజయనగర సామ్రాజ్యం దక్షిణ భారతదేశ చరిత్రలో సువర్ణ అధ్యాయాన్ని లిఖించింది. శ్రీకృష్ణదేవరాయల పాలనలో ఈ సామ్రాజ్యం రాజకీయ, ఆర్థిక, సాహిత్య, కళా రంగాల్లో అద్భుతమైన ప్రగతిని సాధించింది. దేశవిదేశాల నుంచి వ్యాపారులు, యాత్రికులు, కళాకారులు హంపీకి తరలివచ్చేవారు. విశాలమైన బజార్లు, అద్భుతమైన దేవాలయాలు, శిల్పకళా సంపద, నీటిపారుదల వ్యవస్థలు, రాజప్రాసాదాల అవశేషాలు ఆనాటి నగర వైభవాన్ని నేటికీ చాటిచెబుతున్నాయి.

విరూపాక్ష దేవాలయం, విఠల దేవాలయం, రాతిరథం, సంగీత స్వరాలను పలికించే శిలాస్తంభాలు హంపీ శిల్పుల అపూర్వ ప్రతిభకు ప్రతీకలు. ప్రతి రాతిలోనూ ఒక కథ, ప్రతి శిల్పంలోనూ ఒక కళాత్మక భావన, ప్రతి కట్టడంలోనూ ఒక నాగరికతా చరిత్ర దాగి ఉన్నాయి. 16వ శతాబ్దంలో విజయనగర సామ్రాజ్యం పతనాన్ని చవిచూసినా, దాని సాంస్కృతిక కీర్తి మాత్రం కాలగర్భంలో కలిసిపోలేదు. శిథిలాల మధ్యనుంచే చరిత్ర తన అమరగాథను వినిపిస్తూనే ఉంది.

సాధారణంగా నవంబరు మొదటి వారంలో మూడు రోజులపాటు నిర్వహించే హంపీ ఉత్సవాన్ని 'విజయ ఉత్సవం' అని కూడా పిలుస్తారు. విజయనగర రాజుల కాలంలో నిర్వహించిన వసంతోత్సవాల స్ఫూర్తిని ఈ వేడుకల్లో చూడవచ్చు. సంగీతం, నృత్యం, జానపద కళలు, నాటకాలు, తోలుబొమ్మలాటలు, శోభాయాత్రలు, దీపాలంకరణలు ఈ ఉత్సవానికి ప్రత్యేక ఆకర్షణలు. 'జనపద కళావాహిని' కార్యక్రమం ద్వారా కర్ణాటక జానపద గీతాలు, నృత్యాలు ప్రజలను పరవశింపజేస్తాయి. ఏనుగులు, గుర్రాలు, సాంప్రదాయ వేషధారణలతో జరిగే జంబూ సవారీ ఆనాటి రాజవైభవాన్ని కళ్లకు కడుతుంది. రాత్రివేళ విద్యుద్దీపాలతో ప్రకాశించే చారిత్రక కట్టడాలు, సంగీత విభావరులు, సాంస్కృతిక ప్రదర్శనలు సందర్శకులకు మరపురాని అనుభూతిని అందిస్తాయి.

ఈ ఉత్సవం కేవలం వినోద కార్యక్రమం కాదు; కనుమరుగవుతున్న జానపద కళలకు జీవం పోసే వేదిక. గ్రామీణ కళాకారులకు గుర్తింపు, యువప్రతిభకు ప్రోత్సాహం, స్థానిక హస్తకళలకు ఆదరణ, పర్యాటక రంగానికి అభివృద్ధి ఈ వేడుకల ద్వారా లభిస్తుంది. దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల నుంచి వచ్చే ప్రజలు భిన్న భాషలు, సంప్రదాయాలు, కళారూపాల మధ్య భారతీయ ఐక్యతను చవిచూస్తారు.

హంపీకి అంతర్జాతీయ స్థాయిలో విశిష్టమైన గుర్తింపు ఉంది. ఇక్కడి స్మారక కట్టడాల సముదాయాన్ని యునెస్కో 1986లో ప్రపంచ వారసత్వ ప్రదేశంగా గుర్తించింది. ఈ గుర్తింపు భారతదేశ నిర్మాణకళా నైపుణ్యానికి, చారిత్రక సంపదకు లభించిన ప్రపంచ గౌరవం.

మన పూర్వీకుల ప్రతిభను స్మరించుకోవడంతోపాటు, చారిత్రక కట్టడాలను సంరక్షించుకోవాల్సిన అవసరాన్ని ఈ వేడుక గుర్తుచేస్తుంది. చరిత్రను గౌరవించడం అంటే గతాన్ని కీర్తించడం మాత్రమే కాదు; దాని నుంచి స్ఫూర్తి పొంది భవిష్యత్తును నిర్మించుకోవడం కూడా.

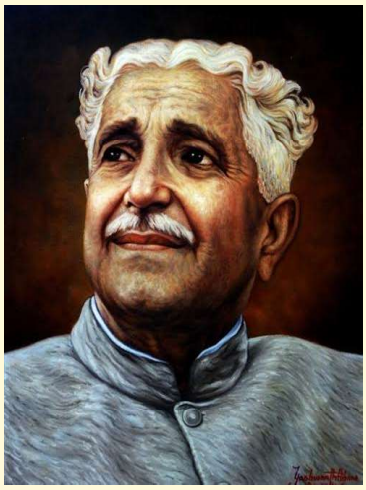
హంపీ ఉత్సవం భారతీయ చరిత్రకు అద్దం, సంస్కృతికి పండుగ, కళాకారులకు ప్రోత్సాహం, జాతికి గర్వకారణం. తుంగభద్రా తరంగాల సాక్షిగా నిలిచిన ఆ శిలలు మనకు ఒక గొప్ప సందేశాన్ని అందిస్తున్నాయి: రాజ్యాలు కూలిపోవచ్చు, కాలం మారిపోవచ్చు, కానీ కళా వైభవం, సాంస్కృతిక విలువలు తరతరాలకు నిలిచిపోతాయి.

కువెంపు కే వీ పుట్టప్ప (పుణ్యతిథి, నవంబరు 10)

కన్నడ సాహిత్య చరిత్రలో మహాకవి కువెంపు పేరు చిరస్మరణీయం. ఆయన అసలు పేరు కుప్పళ్లి వెంకటప్ప పుట్టప్ప. 1904 డిసెంబరు 29న జన్మించిన ఆయన కవిగా, నవలా రచయితగా, నాటకకర్తగా, తాత్త్వికుడిగా, విద్యావేత్తగా విశేషమైన కీర్తిని సంపాదించారు. కన్నడ భాషకు తొలి జ్ఞానపీఠ పురస్కారాన్ని అందించిన రచయితగా చరిత్రలో నిలిచారు. ఆయన రచనల్లో భారతీయ సంస్కృతి, ప్రకృతి ప్రేమ, జాతీయ చైతన్యం, సామాజిక సమానత్వం, విశ్వమానవత ప్రధానంగా కనిపిస్తాయి.

కర్ణాటకలోని ప్రకృతి సౌందర్యంతో అలరారే ప్రాంతంలో పెరిగిన కువెంపుపై పచ్చని కొండలు, అడవులు, సెలయేళ్లు, గ్రామీణ జీవనం గాఢమైన ప్రభావం చూపాయి. మైసూరు విశ్వవిద్యాలయంలో విద్యనభ్యసించి, అక్కడే ఆచార్యుడిగా, తరువాత ఉపకులపతిగా సేవలందించారు. మాతృభాషలో విద్యాబోధన, సాంస్కృతిక

స్వాభిమానం, స్వతంత్ర ఆలోచనలకు ఆయన ప్రాధాన్యమిచ్చారు. 1967లో పద్మభూషణ్, 1969లో జ్ఞానపీఠ, 1988లో పద్మవిభూషణ్ పురస్కారాలు పొందారు. 1994 నవంబరు 11న పరమపదించారు.

భారతీయ సంస్కృతిలోని వేదాలు, ఉపనిషత్తులు, రామాయణం, మహాభారతం వంటి గ్రంథాలు ధర్మం, త్యాగం, కరుణ, సత్యనిష్ఠ, ఆత్మపరిశీలన వంటి విలువలను బోధిస్తాయి. కువెంపు ఈ సంప్రదాయంలోని ఉత్తమ విలువలను తన రచనల్లో ఆధునిక దృక్పథంతో ఆవిష్కరించారు.

ఆయన ప్రసిద్ధ రచన శ్రీరామాయణ దర్శనం భారతీయ ఇతిహాస సంప్రదాయానికి నూతన తాత్త్విక రూపాన్ని అందించింది. రామాయణం పాత్రలలో కనిపించే ధర్మం, మానవ వికాసం, నైతిక బాధ్యత వంటి అంశాలను ఆయన తనదైన శైలిలో ఆవిష్కరించారు. ఈ రచనకు 1969లో జ్ఞానపీఠ పురస్కారం లభించింది. భారతీయ సంస్కృతి పట్ల నిష్ఠ కేవలం ప్రాచీన సంప్రదాయాల ఆరాధనలోనే కాకుండా, వాటిలోని విలువలను ఆధునిక జీవితానికి అన్వయించడంలోనూ ఉందని ఆయన రచనల ద్వారా తెలుస్తుంది. శూద్ర తపస్వి నాటకం ద్వారా జన్మ ఆధారంగా కాకుండా వ్యక్తి గుణగణాల ఆధారంగా అతని విలువను గుర్తించాలని చాటారు.

కువెంపు జాతీయతావాదం - భాషా స్వాభిమానం, సాంస్కృతిక పరిరక్షణ, దేశ ఐక్యత, సామాజిక సమానత్వాల సమన్వయం. కన్నడ భాషాభివృద్ధికి ఆయన చేసిన కృషి అపారం. ఆయన రచించిన 'జయ భారత జననియ తనుజాతే' కర్ణాటక రాష్ట్ర గీతంగా ప్రసిద్ధి చెందింది. ఈ గీతం కన్నడ సంస్కృతిపై గౌరవాన్ని పెంపొందిస్తూనే భారతదేశ సమగ్రతను ప్రతిబింబిస్తుంది.

తన భాషను ప్రేమించడం అంటే ఇతర భాషలను ద్వేషించడం కాదని, తన సంస్కృతిని గౌరవించడం అంటే ఇతర సంస్కృతులను తక్కువగా చూడటం కాదని ఆయన సూచించారు. నిజమైన దేశభక్తి ప్రజలందరి గౌరవాన్ని కాపాడటంలో, సమాజాభివృద్ధికి కృషి చేయటంలో ఉందని ఆయన రచనలు తెలియజేస్తాయి.

ఆయన రచనల్లో ప్రకృతి ప్రేమ, మానవ గౌరవం, స్వతంత్ర ఆలోచన ఒకదానితో మరొకటి మిళితమై కనిపిస్తాయి. కానూరు హెగ్గడితి, మలెగళ్లలి మదుమగళు వంటి నవలలు గ్రామీణ జీవితం, సామాజిక సంబంధాలు, మానవ స్వభావాలను ప్రతిబింబిస్తాయి.

మహాకవి కువెంపు జీవితం, సాహిత్యం భారతీయ సంస్కృతిలోని ఉత్తమ విలువలకు ప్రతీక. ఆయన హైందవ సంప్రదాయంలోని ధర్మచింతనను ఆధునిక దృష్టితో వివరించారు. జాతీయతను భాషాభిమానం, దేశ ఐక్యత, సామాజిక బాధ్యతలతో సమన్వయం చేశారు.

"మన సంస్కృతిని గౌరవిద్దాం, మానవులందరినీ సమానంగా ప్రేమిద్దాం" అనే సందేశమే కువెంపు సాహిత్య సారాంశం. భారతీయత నుంచి విశ్వమానవత వైపు నడిపించే ఆయన ఆలోచనలు నేటి తరానికి కూడా స్ఫూర్తిదాయకం.

ఉయ్యాలవాడ నరసింహా రెడ్డి
(జన్మతిథి, నవంబరు 24)

భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ చరిత్రలో 1857 ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామానికి కంటే ఒక దశాబ్దం ముందే, పరాయి పాలకుల గుండెల్లో నిద్రపోయిన విప్లవ వీరుడు, రేనాటి సూర్యుడు ఉయ్యాలవాడ నరసింహారెడ్డి. రాయలసీమ గడ్డపై పుట్టిన ఈ సింహం, కేవలం ఒక ప్రాంతీయ పాలకునిగా మాత్రమే కాక దేశభక్తికి, మాతృభూమి సంస్కృతి రక్షణకు నిలువెత్తు రూపం. తెల్లదొరల నిరంకుశత్వానికి ఎదురొడ్డి నిలిచి, మాతృభూమి విముక్తి కోసం ప్రాణాలర్పించిన ఆయన జీవితం ప్రతి భారతీయుడిలోనూ దేశభక్తి సెగలు రేపుతుంది.

ఉయ్యాలవాడ నరసింహారెడ్డి 1806 నవంబరు 24న ప్రస్తుత ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని నంద్యాల జిల్లా ఉయ్యాలవాడ గ్రామంలో జన్మించారు. ఆయన రేనాటి ప్రాంతానికి చెందిన పాళెగాడు. చిన్నతనం నుంచే ఆయుధ విద్యల్లో, వ్యూహ రచనల్లో అసాధారణ నైపుణ్యాన్ని ప్రదర్శించారు. తన ప్రాంత ప్రజల పట్ల అపారమైన ప్రేమ, ఆదరాభిమానాలు కలిగిన నాయకుడిగా ఆయన ఎదిగారు.

బ్రిటిష్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ప్రవేశపెట్టిన నిరంకుశ పన్నుల విధానం (రైత్వారీ పద్ధతి) వల్ల స్థానిక రైతులు, సామాన్యులు అనుభవిస్తున్న నరకయాతన నరసింహారెడ్డిని తీవ్రంగా కలచివేసింది. మాతృభూమిని దోచుకుంటూ, దేశప్రజలను బానిసలుగా మారుస్తున్న తెల్లదొరల అన్యాయాన్ని ఆయన సహించలేకపోయారు.

బ్రిటిష్ కలెక్టర్ థామస్ మన్రో ప్రవేశపెట్టిన 'సంస్కరణల' వల్ల పాళెగాళ్ల వ్యవస్థ దెబ్బతిని, వారి హక్కులు హరించుకుపోయాయి. ఈ క్రమంలోనే 1846లో నరసింహారెడ్డి బ్రిటీషర్లకు 'కప్పం' (పన్ను) కట్టడానికి నిరాకరించి, సాయుధ పోరాటానికి శంఖారావం పూరించారు. "నా గడ్డపై పండిన పంటకు పరాయివాడికి పన్ను కట్టడమేంటి?" అని ఆయన గర్జించిన గర్జన రాయలసీమ కొండకోనల్లో మారుమోగింది.

నరసింహారెడ్డి కేవలం ఒక యోధుడే కాదు, భారతీయ సనాతన సంస్కృతిని, సంప్రదాయాలను ప్రాణప్రదంగా ప్రేమించిన దేశభక్తుడు. మన ఆలయాలను, సంస్కృతిని ధ్వంసం చేస్తూ, ఇక్కడి సంపదను తరలిస్తున్న బ్రిటీష్ వారి కుట్రలను ఆయన ముందే పసిగట్టారు.

సమాజంలోని అన్ని వర్గాల ప్రజలను - బోయలు, చెంచులు, రైతులు, నేత కార్మికులను ఏకతాటిపైకి తెచ్చి ఆయన సమర శంఖం పూరించారు. తన కోటలో జరిగే సాంస్కృతిక ఉత్సవాల్లో, ధార్మిక కార్యక్రమాల్లో ఆయన స్వయంగా పాల్గొంటూ ప్రజల్లో స్వదేశీ భావనను, ఆత్మగౌరవాన్ని పెంపొందించారు.

దాదాపు 5,000 మందికి పైగా స్థానిక వీరులను సమీకరించి నరసింహారెడ్డి ఒక శక్తివంతమైన సైన్యాన్ని నిర్మించారు. బ్రిటీష్ ఖజానాలను కొల్లగొట్టడం, వారి రవాణా మార్గాలను ధ్వంసం చేయడం వంటి గెరిల్లా వ్యూహాలతో శత్రువులను హడలెత్తించారు. గిద్దలూరు, కంభం, కొత్తకోట పరిసర ప్రాంతాల్లో జరిగిన యుద్ధాల్లో బ్రిటీష్ సైన్యాన్ని ఆయన ముప్పుతిప్పలు పెట్టారు. ఆయనను పట్టుకోవడానికి బ్రిటీష్ ప్రభుత్వం అప్పట్లోనే వేల రూపాయల బహుమతిని ప్రకటించిందంటే, ఆయన వారిలో సృష్టించిన భయం ఎలాంటిదో అర్థం చేసుకోవచ్చు.

దురదృష్టవశాత్తూ, కొందరు స్థానిక దేశద్రోహుల నమ్మకద్రోహం వల్ల 1846 ఆఖరి రోజుల్లో నరసింహారెడ్డి బ్రిటీష్ సైన్యానికి చిక్కారు. విచారణ పేరుతో నాటకమాడి, 1847 ఫిబ్రవరి 22న జుర్రేటి నది ఒడ్డున (కొయ్యలకుంట్ల వద్ద) ఆయనను బహిరంగంగా ఉరితీశారు.

ప్రజల్లో విప్లవ జ్వాలలు చల్లారాలనే కుట్రతో, ఆయన తలను కోట బురుజుకు వేలాడదీశారు. బ్రిటీషర్లు భౌతికంగా ఆయనను చంపగలిగారు కానీ, ఆయన రగిల్చిన స్వాతంత్ర్య కాంక్షను చంపలేకపోయారు. ఆ తల వైపు చూసిన ప్రతి కన్ను భరతమాత విముక్తి కోసం శపథం చేసింది. ఆ శపథమే 1857 మహా సంగ్రామానికి, ఆ తర్వాత వచ్చిన భారత స్వాతంత్ర్య ఉద్యమానికి బలమైన పునాదిగా మారింది.

ఉయ్యాలవాడ నరసింహారెడ్డి జీవితం అచంచలమైన దేశభక్తికి, వీరత్వానికి ప్రతీక. దేశ సంస్కృతిని కాపాడుకుంటూ, పరాయి పాలన నుంచి విముక్తి పొందాలనే ఆయన తపన నేటి తరానికి ఎంతో ఆదర్శనీయం. రాయలసీమ మట్టిలో కలిసిపోయిన ఆ రేనాటి సూర్యుడి కీర్తి, భారతదేశ చరిత్ర ఉన్నంతవరకు అజరామరంగా ప్రకాశిస్తూనే ఉంటుంది.

నెల్లూరు జిల్లా జొన్నవాడ శ్రీ కామాక్షితాయి జాతర

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని శ్రీ పొట్టి శ్రీరాములు నెల్లూరు జిల్లాలో, బుచ్చిరెడ్డిపాళెం మండలంలోని జొన్నవాడ గ్రామం ప్రసిద్ధ పుణ్యక్షేత్రంగా విరాజిల్లుతోంది. పెన్నానదికి (పినాకిని) ఉత్తర తీరాన వెలసిన శ్రీ మల్లికార్జున స్వామి సమేత శ్రీ కామాక్షితాయి అమ్మవారి దేవాలయం భక్తుల ఆధ్యాత్మిక విశ్వాసానికి ప్రతీకగా నిలుస్తోంది. నెల్లూరు నగరానికి సుమారు 12 కిలోమీటర్ల దూరంలో ఉన్న ఈ క్షేత్రానికి ఆంధ్రప్రదేశ్‌తో పాటు ఇతర రాష్ట్రాల నుంచి కూడా భక్తులు తరలివస్తుంటారు.

పురాణ కథనాల ప్రకారం, కశ్యప మహర్షి ఈ ప్రాంతంలో మహాయజ్ఞం నిర్వహించాడు. యజ్ఞవాటికగా ప్రసిద్ధి చెందిన ఈ ప్రాంతం కాలక్రమంలో జన్నవాడగా, ఆ తరువాత జొన్నవాడగా పిలవబడిందని స్థలపురాణం వివరిస్తోంది. కశ్యప మహర్షి నిర్వహించిన యజ్ఞానికి పరమశివుడు ప్రసన్నుడై లింగరూపంలో వెలిశాడు. అనంతరం పార్వతీదేవి కామాక్షితాయి రూపంలో ఈ క్షేత్రంలో కొలువుదీరిందని పురాణగాథ చెబుతోంది.

ఈ ఆలయ నిర్మాణం సా.శ. 1150 ప్రాంతానికి చెందినదిగా జిల్లా అధికారిక వెబ్‌సైట్ పేర్కొంటోంది. ఆదిశంకరాచార్యులు ఈ క్షేత్రాన్ని దర్శించి, అమ్మవారి సన్నిధిలో శ్రీచక్రాన్ని ప్రతిష్ఠించారని సంప్రదాయ కథనాలు తెలియజేస్తున్నాయి. మహాకవి తిక్కన సోమయాజి కూడా ఈ క్షేత్రంలో యజ్ఞం నిర్వహించాడని స్థలపురాణంలో ప్రస్తావన ఉంది. ఇవన్నీ జొన్నవాడ క్షేత్రానికి ఉన్న ప్రాచీన ఆధ్యాత్మిక ప్రాధాన్యాన్ని తెలియజేస్తాయి.

జొన్నవాడ క్షేత్రంలో శ్రీ మల్లికార్జున స్వామివారు, శ్రీ కామాక్షితాయి అమ్మవారు కొలువై ఉంటారు. అమ్మవారిని ఆదిపరాశక్తి స్వరూపిణిగా, భక్తుల కోర్కెలు తీర్చే కరుణామయి తల్లిగా ఆరాధిస్తారు. అందుకే భక్తులు ఆమెను ప్రేమతో 'కామాక్షితాయి' అని పిలుచుకుంటారు. వివాహం, కుటుంబ సౌఖ్యం, సంతాన భాగ్యం, ఆరోగ్యం, ఐశ్వర్యం కలగాలని కోరుతూ భక్తులు అమ్మవారిని దర్శించుకుంటారు.

ఆలయానికి సమీపంలో ఉన్న కశ్యపతీర్థం ఈ క్షేత్రంలో ప్రత్యేక ప్రాధాన్యం కలిగి ఉంది. పెన్నానది పవిత్ర జలాల్లో స్నానం చేయడం వల్ల పాపాలు తొలగి పుణ్యం లభిస్తుందని భక్తులు విశ్వసిస్తారు. నదీ తీరం, ఆలయ ప్రాంగణం, నిత్య పూజలు ఈ పుణ్యక్షేత్రానికి ఆధ్యాత్మిక శోభను చేకూరుస్తాయి.

జొన్నవాడ క్షేత్రంలో ప్రతి సంవత్సరం వైశాఖ మాసంలో నిర్వహించే శ్రీ కామాక్షితాయి అమ్మవారి బ్రహ్మోత్సవాలు అత్యంత వైభవంగా జరుగుతాయి. ఈ ఉత్సవాలనే సాధారణంగా భక్తులు జాతరగా కూడా పేర్కొంటారు. ఈ సమయంలో ఆలయాన్ని ప్రత్యేకంగా అలంకరించి, అమ్మవారికి విశేష అభిషేకాలు, అర్చనలు, కుంకుమార్చనలు, ఇతర సంప్రదాయ పూజలు నిర్వహిస్తారు. ఉత్సవాల్లో భాగంగా స్వామివారు, అమ్మవారు వివిధ వాహనాలపై గ్రామోత్సవంలో భక్తులకు దర్శనమివ్వడం విశేషం. దసరా పర్వదినాల్లోనూ ఆలయంలో ప్రత్యేక ఉత్సవాలు నిర్వహిస్తారు.

జాతర సందర్భంగా నెల్లూరు జిల్లా నుంచే కాకుండా ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని ఇతర ప్రాంతాలు, పొరుగు రాష్ట్రాల నుంచి కూడా భక్తులు పెద్ద సంఖ్యలో వస్తుంటారు. కుటుంబ సభ్యులతో కలిసి అమ్మవారిని దర్శించుకోవడం, మొక్కులు చెల్లించుకోవడం, తీర్థప్రసాదాలు స్వీకరించడం భక్తుల ఆచారాల్లో భాగంగా కొనసాగుతున్నాయి. ఈ ఉత్సవాలు ప్రజల్లో భక్తిభావాన్ని పెంపొందించడమే కాకుండా, గ్రామీణ సంప్రదాయాలు, సామాజిక ఐక్యత, సాంస్కృతిక వారసత్వాన్ని పరిరక్షించడంలోనూ కీలక పాత్ర పోషిస్తున్నాయి.

జొన్నవాడ శ్రీ కామాక్షితాయి క్షేత్రం కేవలం ఒక దేవాలయం మాత్రమే కాదు; నెల్లూరు ప్రాంత ప్రజల ఆధ్యాత్మిక జీవనంలో విడదీయలేని భాగం. ప్రాచీన స్థలపురాణం, శ్రీ మల్లికార్జున స్వామివారి సాన్నిధ్యం, కామాక్షితాయి అమ్మవారి ఆరాధన, పెన్నానది పవిత్రత, వైశాఖ బ్రహ్మోత్సవాల వైభవం ఈ క్షేత్రానికి విశిష్టమైన గుర్తింపును అందించాయి. తరతరాలుగా భక్తుల విశ్వాసాన్ని చూరగొంటూ, ఆధ్యాత్మికతకు మరియు సంస్కృతికి నిలయంగా జొన్నవాడ విరాజిల్లుతోంది. భక్తుల పాలిట కొంగుబంగారంగా ప్రసిద్ధి చెందిన కామాక్షితాయి అమ్మవారి క్షేత్రం భవిష్యత్తు తరాలకు కూడా మన సంప్రదాయాల గొప్పతనాన్ని చాటిచెప్పే పవిత్ర పుణ్యక్షేత్రంగా నిలుస్తుందని అనటంలో ఏ మాత్రం సందేహం లేదు. .

ఈ నెలలో ఇతర ముఖ్యమైన రోజులు:

* దీపావళి పండుగ, నవంబరు 08
* క్షీరాబ్ధి ద్వాదశి, నవంబరు 21
* కార్తీక పూర్ణిమ, గురునానక్ జన్మతిథి, నవంబరు 24
* భారత రాజ్యాంగ దినోత్సవం, నవంబరు 26